

ferat hunc formalem effectum. Quia impossibile est impedire effectum formalem formæ actu inhærentis et informantis, sicut in eadem visione impossibile esset, manere in intellectu, et per illam nihil videre.

21. *Objectio. — Eneatur. —* Dices, fieri posse, ut maneat illa visio, non in totum in se immutata, sed ex parte diminuta, et ideo manere posse repræsentando essentiam et non personas, quia potest ab illa auferri id, quo repræsentabat personas, et relinqui id quo repræsentabat essentiam. Sed hoc non recte dicitur, quia illa visio per eandem entitatem omnino indivisibiliter repræsentat essentiam, et personas ex natura sua, et ideo non potest unum auferri, manente alio, quia in ipso actu sunt omnino et adæquate idem. Et hoc probant rationes facti in præcedentæ conclusione. Et explicatur amplius, quia si in actu visionis aliud est, quo repræsentatur natura et aliud, quo repræsentatur relatio, ita ut illa duo sint separabilia a parte rei et possit unum manere, alio destructo, necesse est, ut in re distinguantur aliquo modo; ergo vel comparabuntur ad actum ut duo gradus intentionis, vel ut duæ entitates partiales, integrantes eundem actum per modum extensionis in ordine ad objectum. (Hanc enim compositionem multi ponunt in actibus intellectus et voluntatis). Nec præter hos modos hæc excogitatum est aliud genus compositionis, vel additionis entitativæ in actibus vel habitibus.

22. Si ergo dicatur primum, sequitur visionem intuitivam essentiæ et personarum ita esse a nobis concipiendam, quod visio remissa, v. g., ut quatuor, sufficiat ad videndam essentiam præcise, non personas, addito vero uno gradu, vel duobus sufficiat etiam ad personas videndas, et ideo e contrario fieri posse, ut ablato illo gradu, et remittendo visionem, possit manere visio essentiæ sine visione personarum. Sed hic modus est falsus et impossibilis, quia si illa visio remissa usque ad illum gradum adhuc est intuitiva cognitio et quidditativa divinæ essentiæ, ergo illa ut sic et absque ulteriori intentione habet ex natura sua repræsentare essentiam et personas in tali claritatis gradu. Quia de illa procedunt rationes omnes factæ in secunda conclusione, quæ non fundantur, nisi in ratione intuitivæ cognitionis, quatenus talis est. Item ille gradus, quo addito dicuntur videri personæ, et quo ablato dicuntur non videri, necesse est, ut repræsentet relationes et essentiam, quia essentia intime includitur et essentialiter in ipsis rela-

tionibus, prout in se sunt, ergo non potest eas repræsentare, non repræsentando essentiam; ergo eadem ratione cæteri gradus in sua latitudine et in suo claritatis gradu repræsentabunt omnia. Denique cum intensio solum conferatur ad majorem, vel minorem claritatem, et tota sit ejusdem rationis in ordine ad objectum, solumque sit diversitas inter gradus in ordine ad subjectum, quatenus unus alium supponit, non potest intelligi, quod propter solam remissionem, vel intensionem, idem actus manifestet, aut non manifestet personas. Atque hinc facile excludi potest alia pars de augmento, vel diminutione actus per modum extensionis. Primo, quia qualibet pars talis actus est intuitiva visio essentiæ, et ideo natura sua repræsentat totum objectum, prout est in se: secundo, quia infra ostendam hujusmodi compositionem ex partialibus entitatibus per modum extensionis non habere locum in visione beata.

23. Quod si quis tandem eligat alteram partem, scilicet posse essentiam videri sine personis per visionem alterius rationis ab ea, qua nunc Deus videtur: in primis non potest hoc intelligi de visione alterius speciei; nam supra ostensum est non posse in illa visione esse specificam diversitatem, vel saltem nos non habere, unde illam sumamus, cum objectum proprium et modus attingendi illud semper idem sit ei lumen gloriæ videatur esse in supremo gradu intellectualis luminis creati, quod a nobis concipi potest. Deinde loquendo de diversitate numerica, vix intelligitur solam illam sufficere ad constituendam tantam diversitatem in actibus, ut unus ex natura sua habeat repræsentare essentiam, cum relationibus: alius vero præcendendo ab illis. Sed præcipue urget hic illa ratio, quia illa visio cujuscumque modi et rationis fingatur, est ex natura sua quidditativa et intuitiva cognitio essentiæ, quia alias non esset visio, de qua agimus; ergo necesse est, ut ex natura sua repræsentet essentiam cum identitate et intima conjunctione, quam habet cum relationibus. Rationes enim adductæ in secunda conclusione fundatur in natura intuitivæ visionis ut sic, et ideo nihil refert, quod fingatur hujus, vel illius rationis quasi materialis, dummodo illam formalem rationem retineat. Itaque summa totius rationis est, quia non potest fieri visio clara et intuitiva Dei, quin natura sua repræsentet et totum Deum trinum et unum, hoc autem quod natura sua habet, impediri non potest, si talis visio intellectum actuet, ergo nullo modo

fieri potest, ut unum sine alio videatur. Unde non habet hic locum, quod dicit solet, Deum posse concurrere cum visione, ut manifestet essentiam, non amplius: nam illa manifestatio est in genere causæ formalis, unde non indiget novo concursu, nec dividi, aut impediri potest.

24. *Respondetur superius positæ difficultati.* — Superest respondere ad difficultatem supra positam, cur divinitas possit communicari realiter non communicata relatione, non possit autem videri non visa relatione. Aliqui respondent ad primum non esse necessariam distinctionem actualem in re, inter essentiam et relationes: ad secundum autem esse necessariam. Sed hoc ipsum negat Scotus, illiusque rationem postulamus. Ratio ergo et differentia inter communicationem et visionem assignari potest duplex: prima, quia communicatio est proprietas realis ipsius naturæ quæ in re ipsa convenit illi, ratione suæ infinitatis ex qua habet, quod identificari possit omnibus relationibus quæ cum ipsa non habent oppositionem, quamvis inter se illam habeant. Unde etiam habet quod possit in re omnino identificari cum aliqua relatione, licet non adæquate convertatur cum illa, id est, quamvis non distinguatur ab omni illo a quo illa distinguitur. At vero videri convenit essentiæ per actum extrinsecum visionis, et ideo quod possit vel non possit videri sine personis, non est regulandum ex infinitate ipsius essentiæ, sed ex natura et proprietate talis visionis, in qua omnino eadem entitas est, qua formaliter repræsentatur essentia prout in se est, et qua repræsentantur relationes, et ideo a tali visione non est separabile unum, manente alio.

25. Secunda ratio est, quia communicatio seu realis unio, quæ ordinatur ad subsistendum vel constituendum ens, non habet eandem connexionem cum omnibus aliis rebus, ad quas talis res dicitur habitudinem, at vero cognitio propria et intuitiva habet connexionem cum illis. Exemplo declaratur in ipsis relationibus, quamvis enim paternitas et filiatio creatæ habeant inter se habitudinem, nihilominus alicui personæ unitur paternitas cui non unitur filiatio, quia illa unio tantum est ad constituendum seu componendum: at vero in ordine ad cognitionem ita sunt connexæ, ut una non possit sine alia cognosci: et ideo etiam proprietas Filii Dei potuit uniri naturæ humanæ, non unita paternitate, licet sine paternitate videri non possit, etiam secundum Scotum. Cujus non potest esse alia ratio, nisi quia priori modo unitur quasi in ordine ad se tantum, prout est ratio subsistendi; visio autem propria necessa-

rio attingit illam secundum habitudinem ad alium. Et quia hoc est intrinsecum et connaturale visioni, est prorsus inseparabile ab illa, ut explicatum est. Atque hoc modo videtur satisfactum difficultatibus positis, quantum materia petit. Ex quibus omnibus evidentius colligitur non posse relationes videri, non visa essentia, neque etiam unam relationem sine alia, etiam ex illis, quæ formaliter oppositæ non sunt.

CAPUT XXIV.

UTRUM BEATI VIDENTES DEUM, VIDEANT AUT VIDERI POSSINT LIBEROS ACTUS VOLUNTATIS EJUS.

1. *Duplex dicendi modus. — Primus modus.* — De hac quæstione pauca Scholastici dicunt: est tamen sine dubio ad explicandum difficilis. Duo enim modi dicendi extreme contrarii in ea excogitari possunt. Unus est, videntem Deum necessario videre omnia decreta libera voluntatis divinæ, atque adeo omnia consilia et omnes rationes operum illius. Et fundamentum esse potest, quia hoc decretum est formaliter in Deo et est substantia ejus, nec magis ab illa distinguitur, quam reliqua attributa; ergo sicut viso Deo necessario videntur attributa; ita necessario videntur hæc decreta. Dices: hæc decreta addere determinationem ad tale objectum. Sed contra, quia hæc determinatio in Deo nihil ponit a substantia ejus distinctum; ergo visa substantia, videtur hæc determinatio sicut videtur actus ipse. Et potest hæc sententia confirmari, quia vel per visionem Dei possunt videri hæc decreta, vel non: hoc posterius non dicitur, ut suppono. Possunt ergo videri, ergo necessario videntur. Alioqui erit possibilis visio, per quam videantur hæc decreta, et visio, per quam non videantur: et tunc incidimus in discursum factum capite præcedenti, quomodo possint illæ visiones distingui. Quidquid enim dicatur, videtur posse impugnari eisdem argumentis supra factis. Et pro hac sententia possunt citari illi auctores, qui dixerunt, beatum videntem Deum, necessario videre omnia, quæ futura sunt in aliqua differentia temporis, quia non videntur, habere potuisse aliud fundamentum: de quorum opinione infra dicemus.

2. *Secundus modus.* — Secundus modus est, esse impossibile, viso Deo, videre in ipso hujusmodi decretum liberum. Et fundamentum sumitur ex eodem principio aliter applicato, quia liberum decretum voluntatis Dei nihil addit in re ipsa actui necessario, quo Deus se

amat, ergo ex vi visionis Dei non potest videri in ipso liberum decretum voluntatis prout determinatum ad hoc objectum. Quia hæc determinatio nihil est in ipso Deo, ergo non potest in ipso videri per visionem, quæ non sit ipse Deus. Quod ideo addo, quia Deus ipse bene novit in se ipso hujusmodi voluntatem, quia ipse est, qui vult, etiam si suo actui nihil rei addatur. At vero in visione alterius non intelligitur, quomodo determinatio illa videatur, cum nihil videatur in Deo præter id quod in ipso realiter est. Quod sic explicatur amplius, nam voluntas divina prius ratione, quam intelligatur determinata libere ad aliquod objectum, intelligitur necessario se amans et indifferens ad alia amanda: fingamus ergo aliquem videntem divinam voluntatem in illo priori signo et in secundo intelligamus voluntatem divinam determinari libere ad objectum tale, tunc concluditur argumentum sic: Qui sic videbat Deum in primo signo, non videt in secundo aliquid novum reale in ipsa voluntate Dei, quia nihil omnino illi additum est; ergo qua via potest videre, ad quid Deus se libere determinaverit? Et pro hac sententia possunt referri Nominales, qui negant, creaturas existentes posse videri in Verbo. Et non desunt moderni scriptores, qui absolute negent, posse videri in Deo voluntatis ejus decreta.

3. *Auctoris opinio inter utrumque modum media.* — Nihilominus inter has sententias media via tenenda est: et primo dicendum, non esse necessarium, ut qui videt Deum, videat omnia consilia libera voluntatis ejus. Hanc conclusionem supponit divus Thomas, nam hoc sensu dicit, beatos non videre in Verbo omnes rationes divinæ providentiæ, per quas res variae ad distinctos effectus ordinantur. Ita docet 1 part., quæst. 12, art. 7 et 8, et 3 p., quæst. 10, art. 1 ad 4, et quæst. 8, de Veritate, art. 4 ad 1, ubi adducit Dionysium, cap. 3, de Divinis nominibus dicentem, inferiores angelos illuminari a superioribus de his rationibus et consiliis divinis, quia non omnes ea norunt. Quod etiam tradit Dionysius, cap. 7, de Cœlesti hierarch. Theologi etiam omnes hoc tribuunt animæ Christi tanquam singulare et proprium ejus, quod omnia consilia divina intueatur. Et potest id confirmari ex communi ratione intellectualis naturæ, cui hoc est proprium, ut visa substantia et facultatibus ejus, non statim videantur liberæ cogitationes et voluntates ejus, imo nec videri possint, ipsa nolente, nisi a solo Deo, vel ex revelatione ejus, quod suppono ex 1 p., quæst. 57. Ergo multo magis in

divina natura, quæ est supreme intellectualis et non erit necessarium, ut visa substantia, et voluntate ejus videatur liberum decretum ejus. Quia non est Deus in hoc inferioris conditionis, ut non possit manifestare substantiam suam, occultando liberam suam voluntatem.

4. Confirmatur, quia minus perfecte videt angelus beatus Deum, quam videat meam animam et voluntatem; sed videndo meam animam vel voluntatem, non necessario videt actum: ergo multo magis in Deo. Nam quod in voluntate mea actus sit res distincta, non obstat, quia totum id, quod in me fit per actum distinctum, fit in Deo altiori modo, sine distinctione actus. Imo hinc videtur ille actus esse occultior, ut nuper argumentabar. Et confirmatur etiam; nam licet relatio vel denominatio extrinseca, quam addit libera Dei determinatio ut sic, nihil reale addat Deo: tamen cognosci non potest sine creatura libere volita, quæ est distincta a Deo et ut sic, non habet necessariam connexionem cum esse Dei, ergo saltem ex hoc capite non est eadem necessitas videndi hanc determinationem liberam, quæ est de attributis. Atque hinc sequitur, non solum non esse necessarium, viso Deo, videre omnia consilia ejus, sed neque etiam aliquod. Ratio est, quia eadem est causa, seu ratio in singulis, quæ est in omnibus, quia illa determinatio libera divinæ voluntatis habet necessariam connexionem cum voluntate ipsa et includit habitudinem ad aliquod objectum, quod non est necessarium cognosci, visa divina substantia. Denique ratio sumpta ex conditione naturæ intellectualis æque probat de omnibus, ac singulis actibus.

5. *Quæsitum.* — *Illi respondetur.* — Quæres, quam sit certa hæc conclusio: aliqui enim existimant esse de fide propter verba Pauli 1, ad Corint. 2, dicentis: *Sicut quæ sunt hominis, nemo novit nisi spiritus hominis, ita, quæ sunt Dei, nemo novit nisi spiritus Dei.* Horum enim verborum sensus est, quod sicut internæ hominis cogitationes alios latent, et soli ipsi homini notæ sunt, ita divina consilia et voluntates soli ipsi Deo sunt notæ. Ex hoc tamen loco non colligitur certitudo fidei: alias eodem modo probaretur, beatos de facto non videre divina consilia et voluntates. Inde ergo solum colligitur, neminem sine revelatione divini spiritus posse videre, quæ sunt Dei. An vero hoc ipso, quod alicui revelatur substantia, et voluntas Dei, prout in se est, manifestentur etiam hæc consilia et voluntates Dei: non potest ex hoc loco colligi. Sicut

etiam ibidem dicitur, cogitationes hominis non esse aliis notas: quo non obstante, dicit alicubi Augustinus, beatos videre aliorum cogitationes, ut Epistol. 6 et 22, de Civit. cap. 29: *Patebunt, inquit, cogitationes meæ invicem nobis; igitur illud intelligendum est, neminem cognoscere sine revelatione divina, quæ potest in verbo fieri: non videtur ergo hoc esse certum de fide, est tamen omnino verum et non caret temeritate aliqua asserere omnes beatos videre omnia consilia et omnes rationes divinæ voluntatis. Et aliquo modo hoc confirmari potest ex illis verbis Hieronymi 31, ubi dicitur Deus incomprehensibilis cogitatu, utique in suis cogitationibus et in rationibus et consiliis suarum voluntatum. Nam si necessarium esset, visa essentia, videre omnes voluntates Dei et omnia motiva ejus, quodam modo comprehenderetur in cogitationibus suis. Denique nullus theologus hoc ausus est affirmare.*

6. *Secunda assertio.* — Dicendum est secundo: non esse impossibile, viso Deo, videre determinationem liberam voluntatis ejus, imo credendum est, de facto beatos hæc videre, non omnes omnia, sed singulos pro ratione sui status, ac beatitudinis. Hæc conclusio est communiter recepta. Et D. Thomas supponit eam, citatis locis, et eandem supponit Dionysius dicens, superiores angelos videre in Verbo aliqua ex his divinis consiliis, de quibus illuminant inferiores: et de anima Christi omnes docent videre omnia, quæ Deus, scientia visionis; necesse est ergo, ut videat decreta libera divinæ voluntatis. Item per se videtur incredibile, quod possit Deus manifestare alicui suam substantiam et potentiam, prout in se est et quod non possit voluntatem suam clare et in se ostendere, quod si hoc aliquo actu fieri potest, certe maxime illo, quo videtur Deus in se ipso. Quod si hoc est possibile, facile est credere beatis concedi, quia ad eorum statum maxime pertinet divinam voluntatem cognoscere et illa gubernari. Imo sæpe docent sancti in visione divinæ substantiæ valde delectari beatos videndo in Verbo mirabiles rationes divinæ providentiæ et præsertim circa hominum salutem, et unumquemque circa se ipsum; ergo et possibile est, hæc manifestari in Verbo, et credendum est, hoc ita fieri. De qua re loquitur eleganter Bernardus, lib. 5, de Consideratione, cap. 4, ubi primum adducit illud Ps. 26: *Unam peti a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. Ut videam voluntatem Domini, ac visitem templum*

ejus. Et subjungit: *Quidni ibi videatur cor Dei? quidni ibi probetur, quæ sit voluntas Dei bona et beneplacens et perfecta. Bona in se, placens in effectibus, beneplacens fruentibus, perfecta perfectis et nihil ultra quærentibus. Patent viscera misericordiæ, patent cogitationes pacis, divitiæ salutis: mysteria bonæ voluntatis, benignitas arcana, quæ clausa mortalibus, etiam ipsis electis suspecta fuit.* Quæ omnia profecto non possunt cognitione extra Verbum convenienter intelligi: si considerentur ea, quæ capite primo Bernardus præmiserat. Eo vel maxime quod hæc omnia, si per ipsam Dei visionem non videntur, non possunt, nisi per quemdam modum fidei cognosci, scilicet per testimonium revelantis Dei et ad summum constare poterit evidenter, Deum esse, qui testificatur. Quia, seclusa cognitione intuitiva, in abstractiva nullum est medium, quo possint evidenter ostendi præsertim intentiones et internæ rationes providentiæ Dei ut statim magis declarabo. Est autem inconveniens arctare cognitionem beatorum de hujusmodi rebus ad solum assensum in testificante, qui plane est obscurus quoad rem ipsam in se. Item alias beati non agnoscerent per visionem beatam, voluntatem Dei ut regulam suarum actionum, quatenus pendent ex liberis decretis Dei: quod sane absurdum videtur.

7. *Primus modus explicandi quo videantur hæc.* — Tota difficultas est in explicando modo, quo hæc videntur. Prima responsio esse potest, videri decretum liberum divinæ voluntatis viso objecto illius, et aliqua mutatione in ipso facta ex vi talis decreti: nam cum hæc determinatio divinæ voluntatis nihil addat ipsi Deo, sed in objecto faciat mutationem, non potest videri, nisi viso objecto: illo autem viso statim cognoscetur determinatio divinæ voluntatis ad tale objectum. Sed hæc responsio non satisfacit. Primo quidem, quia rem difficilem per aliam forte obscuriorem explicat: est enim æque difficile explicare, quomodo videantur in Deo effectus secundum actualem existentiam et præsertim non visa prius determinatione divinæ voluntatis. Secundo, quia illo modo non videretur voluntatis Dei determinatio in se ipsa, sed potius ex effectu cognosceretur causalitas voluntatis divinæ et inde colligeretur determinatio voluntatis divinæ quasi a posteriori.

8. Tertio et maxime, quia in solis effectibus et objectis: quatenus ex divina voluntate aliquam realem mutationem accipiunt, non possunt satis cognosci et videri divinæ voluntates